

15. Постолов Е. М. Взаимозависимость синтетических показателей деятельности промышленных предприятий и затрат на инновационную деятельность / Е. М. Постолов // Научни дни–2008 : матеріали за IV міжнар. науч. практ. конф., 1–15 апріл. 2008 година : тези доповідей. – Софія, 2008. – Т. 4. Економіки. – С. 20–22.

16. Постолов Е. М. О статистической связи показателей прибыли и рентабельности с инновационной деятельностью предприятий / Е. М. Постолов // Наука в інформаційному просторі : матер. V міжнар. науч.-практ. конф., 30–31 жовт. 2009 року : в 6 т. : тези доповідей. – Т. 6. – Дніпропетровськ, 2009. – С. 76–78.

17. Кошеленко В. О. Тенденции динамики цен в черной металлургии России и Украины как фактора конкурентоспособности / Е. М. Постолов, С. И. Савчук, В. О. Кошеленко // Економіка : проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. : статті. – Дніпропетровськ, 2009. – Вип. 249, Т. III. – С. 692–708.

УДК 658.011.4(477)

Н. Л. ЛЮБЧЕНКО

Хмельницький національний університет

СИСТЕМА ІНДИКАТОРІВ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто сучасний підхід до визначення системи індикаторів досягнутого на підприємстві рівня економічної стабільності, який ґрунтується на проведенні комплексного, всебічного аналізу різних аспектів господарської діяльності. Проведено апробацію запропонованої оцінки на прикладі одного з машинобудівних підприємств Хмельниччини.

The article considers a modern approach to the determination of the system of economic stability level indicators, which is based on complex, comprehensive analysis of different aspects of economic activity of an enterprise. The approbation of the offered evaluation is conducted on the example of one of the machine-building enterprises in Khmel'nytska oblast.

Вступ. За сучасних ринкових умов питання розробки системи індикаторів оцінки економічної стабільності підприємства (ЕСП) особливо загострилося, адже воно є підґрунтям стратегії зміцнення конкурентоспроможності. Виникнення у 2008 р. та поширення на територію України світової фінансової кризи, яка переросла у кризу реального сектору національної економіки, тільки ускладнює становище. Вітчизняні промислові підприємства зазнали значних втрат та змушені переглядати свої конкурентні стратегії з метою забезпечення стабільності свого функціонування.

Аналіз останніх досліджень. Сьогодні поняття економічної стабільності лише почало входити в практику підприємств, тому питання її теоретичного та практичного втілення вимагають детального обґрунтування і подальшої розробки. Проблема управління ЕСП та оцінки її рівня присвячені дослідження О. Ареф'євої [1], В. Василенко [2], В. Гейця [3], Г. Клейнера [4], О. Шубровської [5].

Постановка завдання. Узагальнення теоретичних основ системи індикаторів ЕСП за рахунок її складових в сучасних умовах та практична апробація запропонованого підходу.

Результати досліджень. Системі індикаторів ЕСП властивий комплексний характер, оскільки вона характеризує різноманітні аспекти ефективного використання всього економічного потенціалу в цілому. Тому необхідно застосовувати системний підхід до проведення діагностики господарської діяльності та формування узагальнюючого показника такої оцінки. Більшість відомих методик орієнтована на визначення лише фінансової стійкості та вірогідності банкрутства підприємств. Але не доцільно ототожнювати економічну стабільність лише із фінансовою стійкістю. Такий підхід до визначення рівня ЕСП є досить обмеженим, адже фінансова складова відображає лише кінцеві результати діяльності підприємства.

ЕСП є комплексною характеристикою і відображає не тільки результат господарської діяльності суб'єкта, але і можливості його економічного розвитку, тобто економічний потенціал машинобудівного підприємства. Економічний потенціал є основою внутрішнього опору та збереження цілісності підприємства як системи, а також його ефективного розвитку навіть в умовах негативного впливу зовнішніх та внутрішніх факторів. Тому оцінка ЕСП є достатньо значимою процедурою як для самого підприємства, так і для різних зовнішніх аналітиків, якими можуть бути: державні органи управління; банки, фінансові організації (кредитори, інвестори); постачальники; споживачі; ділові партнери.

У більшості випадків діагностику господарської діяльності підприємства можна провести лише на основі відкритої статистичної звітності. Тому запропонована методика оцінки рівня ЕСП орієнтується в першу чергу на використання інформації зовнішньої статистичної звітності конкретних підприємств.

Методика оцінки рівня ЕСП містить сім ітерацій (рис. 1).

1. На першому рівні запропоновано виділити дві складові загальної оцінки рівня економічної стабільності промислового підприємства: виробничу та фінансово-економічну.



Рис. 1. Послідовність етапів оцінки рівня економічної стабільності підприємства

У свою чергу, в межах кожної складової загального рівня ЕСП слід виділити елементи, які характеризують результативність використання підприємством окремих видів ресурсів. Так, *виробнича складова* ЕСП містить: кадрову (відображає структуру, якість та результативність роботи промислово-виробничого персоналу підприємства) та матеріальну складову (відображає наявність, стан та результативність використання предметів та засобів праці). У межах *фінансово-економічної складової* загального рівня ЕСП доцільно виділити: маркетингову (характеризує ефективність діяльності підприємства на ринку) та фінансову складову (відображає ефективність використання фінансових ресурсів підприємства).

2. В межах кожної складової ЕСП необхідно вибрати конкретні показники оцінки. При цьому слід враховувати ряд обставин:

- вибрані показники повинні характеризувати наявність та ефективність використання ресурсів підприємства;
- повинна забезпечуватися співставність конкретних показників у сукупності аналізованих підприємств (для забезпечення можливості аналізу діяльності різних за масштабами підприємств);
- показники повинні давати повну характеристику економічного потенціалу підприємства, не дублюючи один одного.

Вказані вимоги можуть бути враховані, якщо для оцінки рівня ЕСП використовувати не кількісні, а якісні відносні показники, і спираючись на системний підхід, виділити наступну їх сукупність у розрізі складових ЕСП.

Для оцінки виробничої складової доцільно використовувати показники трудовіддачі, матеріаловіддачі, фондівіддачі, коефіцієнт зносу та коефіцієнт реальної вартості майна.

Фінансово-економічну складову ЕСП оцінюють за допомогою таких показників, як коефіцієнт витрат на 1 грн реалізованої продукції, рентабельність продаж, коефіцієнт фінансової незалежності та коефіцієнт швидкої ліквідності.

3. На третьому рівні здійснено вибір бази порівняння. Проблема співставності різних за економічною природою показників може бути вирішена шляхом стандартизації, тобто співвіднесення величини окремих показників з їх нормативними значеннями. У якості нормативів (бази порівняння) доцільно використовувати граничні значення по кожному окремому показникові. Більшість з відібраних показників можна назвати позитивними, оскільки їх зростання свідчить про позитивні тенденції у розвитку підприємства. Але два з запропонованих показників є негативними, тобто їх збільшення відображає негативні тенденції роботи підприємств. Тому, на нашу думку, доцільно використовувати наступні граничні значення для показників:

– позитивних – мінімально допустимі, тобто значення показників нижче граничних відображають зниження ефективності діяльності підприємства;

– негативних – максимально допустимі, тобто значення показників вище граничних також відображають зниження ефективності діяльності підприємства.

На нашу думку, нормативи повинні відображати специфіку діяльності підприємств даної галузі, тобто характеризувати оптимальні для цієї галузі значення окремих показників. Якщо виникає ситуація, коли неможливо визначити оптимальні значення потрібних показників, то як нормативні можна використати фактичні середньогалузеві значення за певний період. Тоді можна оцінити стан досліджуваних підприємств в галузі відповідно із існуючими умовами господарювання.

4. Автором проведено порівняння фактичних значень окремих показників з їх нормативними значеннями, що дозволило визначити напрям (вектор) даних показників в аналізованому періоді. За підсумками виконання даної процедури показники розподілено на ті, що підвищують та понижують рівень ЕСП.

5. Після цього потрібно оцінити загальний вплив позитивних та негативних факторів на рівень економічної стабільності промислового підприємства. Для цього потрібно розрахувати значення узагальнюючих показників по кожній виокремленій групі, які будуть відображати “силу” та “слабкість” підприємства при забезпеченні нормального рівня ЕСП.

6. Відносний показник рівня ЕСП, або коефіцієнт економічної стабільності (K_{ec}) відображає можливість підприємства підтримувати та підвищувати рівень ЕСП (“запас надійності”), тому він розраховується як співвідношення значень узагальнюючих показників за кожною виділеною групою.

Значення коефіцієнта економічної стабільності (K_{ec}) відображає стан підприємства за рівнем ЕСП на даний момент часу (статична оцінка), тобто характеризує ефективність використання наявного економічного потенціалу порівняно із встановленими нормативами, а також і становище підприємства в галузі.

7. Отримане в результаті розрахунків значення коефіцієнта ЕСП потрібно порівняти із шкалою значень, щоб одержати однозначну відповідь про рівень ЕСП. Якщо величина інтегрального показника ЕСП рівна 1, то ґрунтуючись на економічному змісті його розрахунку, можна зауважити рівновагу підвищуючих та знижуючих рівнів стабільності факторів, тобто – стабільність функціонування підприємства в даний момент. Для одержання можливостей більш гнучкого управління економічною стабільністю, автором проведено групування з рівними інтервалами і отримані межі кожної групи. Пропонуємо використовувати наступну деталізовану шкалу значень рівня ЕСП (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика шкали значень рівня економічної стабільності підприємства

Інтервал значень рівня ЕСП	Характеристика ЕСП
$0 < K_{ec} < 0,25$	Катастрофічне зниження рівня ЕСП
$0,25 \leq K_{ec} < 0,5$	Критичне зниження рівня ЕСП
$0,5 \leq K_{ec} < 0,75$	Граничнодопустимий рівень зниження ЕСП
$0,75 \leq K_{ec} < 1$	Допустиме зниження рівня ЕСП
$K_{ec} \approx 1$	Рівновага підвищуючих та понижуючих ЕСП факторів (стабільність)
$1 < K_{ec} \leq 1,25$	Достатній рівень ЕСП
$K_{ec} > 1,25$	Запас ЕСП

Додатково рекомендується провести факторний аналіз досягнутого рівня ЕСП шляхом оцінки відносних відхилень значень параметрів від нормативів та врахування належності конкретного показника до тієї або іншої групи економічної стабільності. На основі факторного аналізу можна визначити, які ресурси підприємством використовуються неефективно, які можливості є у нього для підтримки (підвищення) стабільності економічного розвитку у перспективі.

Запропонована методика оцінки рівня економічної стабільності промислового підприємства має ряд переваг порівняно з іншими методами вирішення такого завдання. До них належать:

– її комплексний характер та застосування досить доступної інформації з офіційної бухгалтерської та статистичної звітності;

– порівняно простий та наочний порядок проведення розрахунків, який дозволяє однозначно інтерпретувати отримані результати, забезпечити їх порівнюваність серед підприємств однієї галузі, враховувати галузеву специфіку;

– можливість виявити фактори, які підвищують або знижують рівень економічної стабільності підприємства та, відповідно, використовувати одержані результати в процесі управління.

Розглянемо докладніше в динаміці оцінку рівня економічної стабільності одного з машинобудівних підприємств Хмельниччини, щоб з'ясувати характер економічного розвитку підприємства та зміни його становища на ринку. ВАТ “Укрелектроапарат” випускає біля 40 видів (450 модифікацій) виробів електротехнічного машинобудування. Продукція заводу не є постійною, вона удосконалюється в зв'язку із змінами спеціалізації та організації виробництва, впровадження системи якості. Основними споживачами є обласні електромережі, промислові та комунальні підприємства, сільськогосподарські та малі підприємства, нафтогазовий комплекс Росії та України. Підвищення конкурентоспроможності продукції, оновлення основних засобів, впровадження нових прогресивних і енергозберігаючих технологій, пошук альтернативних постачальників основних матеріалів свідчить про те, що дане підприємство є економічно стабільним відповідно до раніше сформованого нами розуміння цього терміну. Це підтверджується і отриманою дуже високою оцінкою економічної стабільності ВАТ “Укрелектроапарат”, що свідчить про міцне становище підприємства на ринку, значний запас міцності, ефективне використання наявного потенціалу. Згрупуємо одержані результати оцінки рівня економічної стабільності ВАТ “Укрелектроапарат” у таблиці 2.

Таблиця 2

Визначення рівня економічної стабільності ВАТ “Укрелектроапарат” у 2004–2008 рр.

Рік	Значення K_{ec}	Характеристика рівня ЕСП
2004	14,006	Запас ЕСП
2005	15,582	Запас ЕСП
2006	9,306	Запас ЕСП
2007	8,955	Запас ЕСП
2008	5,074	Запас ЕСП

Проте динаміка рівня стабільності підприємства впродовж останніх трьох років має спадаючий характер (рис. 2). Причиною такого спаду є неефективне використання виробничої складової стабільності. Результатом діяльності заводу за останній рік стало від'ємне фінансове сальдо, тобто збитки.

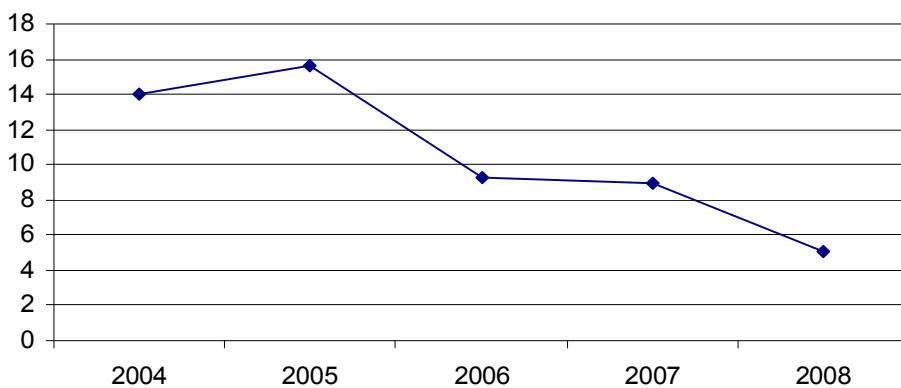


Рис. 2. Динаміка рівня економічної стабільності ВАТ “Укрелектроапарат” у 2004–2008 рр.

Апробація показує, що ця методика має високу чутливість. Навіть невисокі темпи змін складових істотним чином позначаються на отриманих результатах. Таку особливість розробленої методики слід вважати ще однією з переваг, адже вона дає підприємству широкі можливості прогнозування загрозливих тенденцій, дозволяє визначити, які ресурси використовуються неефективно і які є можливості для підтримки (підвищення) економічної стабільності.

Серед істотних проблем, які впливають на діяльність заводу, слід зазначити дуже велику конкуренцію на електротехнічні вироби, тому важко шукати замовників. З метою утримання ринку збуту електротехнічної продукції і завоювання нових сегментів ринку на підприємстві здійснюються маркетингові дослідження вивчення попиту на продукцію, проводяться роботи з проектними організаціями, подається реклама в засоби масової інформації в регіони, на які орієнтується продукцію підприємства. Для забезпечення випуску конкурентноздатної продукції на підприємстві резервується сума коштів, що цілеспрямовано витрачаються на технічно обґрунтоване і економічно виправдане придбання нового обладнання. Для можливості проведення гнучкої цінової політики й одержання вигідних замовлень, робота всього колективу спрямована на зниження собівартості продукції.

Висновки. Запропонована система індикаторів оцінки рівня ЕСП може бути використана підприємствами, банками, фінансовими організаціями, органами державного управління не лише для оцінки стабільності економічного розвитку промислових підприємств різних галузей. Перспективним напрямком її практичного

використання є застосування запропонованої методики при здійсненні процедури банкрутства підприємств. Вона дає можливість отримати більш об'єктивні дані про економічний потенціал підприємства, його становище на ринку, а не тільки оцінити результати діяльності як пропонують різні методики оцінки фінансової стійкості, на основі яких часто приймають рішення про банкрутство і ліквідацію, замість можливості підвищення ефективності управління підприємством.

Література

1. Ареф'єва О. В. Економічна стійкість підприємства : сутність, складові та заходи її забезпечення / О. В. Ареф'єва, Д. М. Городинська // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 8. – С. 83–90.
2. Василенко В. О. Менеджмент устійчивого розвитку підприємств : монографія / В. О. Василенко. – К. : Центр навч. л-ри, 2005. – 128 с.
3. Геєць В. М. Нестабільність та економічне зростання : монографія / В. М. Геєць. – К. : Інститут екон. прогнозів., 2000. – 344 с.
4. Клейнер Г. Б. Предприятие в нестабильной экономической среде [Риски, стратегии, безопасность] / Г. Б. Клейнер, В. Л. Тамбовцев, Р. М. Качалов. – М. : Экономика, 1997. – 288 с.
5. Шубровська О. Сталий економічний розвиток : поняття і напрям досліджень / О. Шубровська // Економіка України. – 2005. – № 1. – С. 36–42.

УДК 330.322

І. А. НЕЧАЄВА

Запорізького національного технічного університету

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МЕТАЛУРГІЙНИХ ВЕРТИКАЛЬНО-ІНТЕГРОВАНІХ КОМПАНІЙ

Однією з характерних рис сучасного етапу розвитку наукового інтересу до процесів вертикальної інтеграції є те, що розробляються критерії й методики оцінки успішності й ефективності інтеграційних процесів. В роботі запропонована методика рейтингової оцінки ефективності інвестування в створення вертикально-інтегрованих компаній в металургії

One of the characteristics of the contemporary stage of development of scientific interest to the process of vertical integration is a development of methods of estimation of efficiency of integration processes. The article proposes a methodology of rating estimation of efficiency of investing in creation of vertically integrated companies in metallurgy.

Комплексна база сучасних методик розрахунку ефективності вертикальної інтеграції, що демонструють вигоди кожного з учасників після об'єднання, в даний час недостатньо розвинена. Вітчизняний і зарубіжний досвід управління інвестиційним розвитком дозволяє зробити висновок про те, що пріоритет віддається в основному окремим аспектам функціонування інтегрованих структур, при цьому визначення загального сумарного ефекту від об'єднання залишається, як правило, поза увагою.

Усі методики розрахунку ефективності вертикальної інтеграції, містять практично однакові розділи й багато в чому схожі, за винятком розставлених акцентів: перша (західна) основний упор робить на організаційні аспекти, системний підхід до управління просуванням продуктів, організацію маркетингу; друга (східна) – на технічні, технологічні проблеми, дисципліну проведення й ін.

У вітчизняній практиці оцінка ефективності вертикальної інтеграції зводиться до аналізу фінансового стану підприємства або, у кращому випадку, до оцінки інвестиційної привабливості підприємства. Однак, ці методики зовсім не розглядають можливість інтеграції підприємства із зовнішніми структурами (злиття, створення груп або компаній), поділ компанії на ряд підприємств.

Отже, в даний час недостатньо вивчені питання створення, економічного обґрунтування і комплексної оцінки ефективності інвестицій в утворення вертикальних інтегрованих структур. Тому виникає потреба розробки ефективного організаційно-економічного механізму управління інвестиційним розвитком підприємств, направленою на забезпечення стійкого економічного зростання у вертикально інтегрованій структурі. При цьому існує необхідність у формуванні підходу до оцінки інвестиційної привабливості подібних структур, який би враховував не просто переваги і недоліки інтеграційного процесу, але і перспективи подальшої діяльності вертикально інтегрованої корпорації.

Серед вітчизняних методик аналізу об'єктів інвестування треба відзначити наступні:

- 1) оцінка інвестиційної привабливості окремих компаній і фірм, запропонована проф. І.О. Бланком;
- 2) методичні основи проведення аналізу інвестиційної привабливості підприємства, що запропоновані Д.М. Черваньовим;